

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE
W LONDYNIE

ZESZYTY NAUKOWE

SERIA TRZECIA, NR 8, 2020

TERESA FOLGA-NAIDOO

POLSKI UNIWERSYTET NA OBCZYŻNIE, LONDYN
ORCID: 0000-0001-5540-5775

HINDUSKA KULTURA DUCHOWA DURBANU

RÓŻNORODNOŚĆ KULTUROWA RPA

Kultura i dziedzictwo narodowe mieszkańców Republiki Południowej Afryki stanowią wielkie bogactwo. Silne przywiązanie do korzeni oraz przynależność etniczną wytworzyły w całym kraju enklawy kulturowe, powstałe wskutek działań politycznych minionego stulecia, które doprowadziły do segregacji i podziałów, po dziś dzień odciskających swe piętno na mapie obyczajowej republiki. Najbardziej widoczne są nierówności na tle rasowym, które stanowią głęboki problem, kreując znaczne dysproporcje.

Zróżnicowania społeczne, kulturowe, religijne czy językowe doprowadziły także do stworzenia określenia tzw. Tęczowego Narodu – terminu, który po raz pierwszy został użyty w grudniu 1991 roku przez Desmondą Tutu, arcybiskupa Kapsztadu, w czasach, kiedy pracę rozpoczynał wolny, demokratycznie wybrany rząd republiki: *You are the Rainbow People of God (Jesteście tęcowymi ludźmi Boga)*¹. Pojęcie to, charakteryzujące społeczeństwo RPA w nowej rzeczywistości, jaką przyniosły lata 90. XX stulecia, łączyło się z nadzieją na zjednoczenie wszystkich obywateli oraz wybaczenie błędów z przeszłości.

¹ Archbishop Tutu in his own words, strona internetowa: Bbc.co.uk, dostęp 10 IV 2020.

Zasadą przewodnią afrykańskiego bytu jest *ubuntu* – termin filozoficzno-etyczny, wywodzący się z języków nguni i bantu, oznaczający ‘człowieczeństwo’, a interpretowany w taki sposób: „człowiek jest człowiekiem poprzez drugiego człowieka” lub „człowieczeństwo wobec innych”². *Ubuntu* ma swoje korzenie w humanistycznej filozofii afrykańskiej, w której idea wspólnoty jest jednym z podstawowych elementów społeczeństwa. *Ubuntu* to mglista koncepcja wspólnego człowieczeństwa i jedności: „ludzkość i my oboje: ty i ja”.

Zasada ta oraz duma z bycia Afrykaninem, bez względu na pochodzenie etniczne, jest najsilniejszym bodźcem w rozwoju kulturalnym kraju.

Kultura narodowa Republiki Południowej Afryki jest tak zróżnicowana etnicznie, iż uważa się, że kraj ten przoduje pod tym względem w skali światowej. Tęczowy Naród to zlepek wielu kultur, zarówno tych rodzimych, których geneza sięga prastarych czasów, kiedy w południowej części kontynentu afrykańskiego osiedlały się ludy San i Khoi-Khoi (znani również jako Hotentoci i Buszmeni; pierwsze afrykańskie ludy zbieracko-łowieckie osiedlające się w południowo-zachodniej części kontynentu), oraz wielu kultur napływowych, które w wyniku zawilej historii zakorzeniły się u podnóża Afryki. Jedną z nich, która znalazła swe miejsce w tej części świata i na przestrzeni dziesięcioleci stała się kulturą rodzimą, jest bez wątpienia kultura hinduska.

HINDUSI W RPA

Dzisiejsza społeczność indyjska w Afryce Południowej to ponad 1,5 miliona osób, co stanowi 2,6% całej populacji kraju. Jest największą diasporą indyjską poza Indiami, wywodząc się w 80% od kontraktowych robotników, którzy od połowy XIX wieku byli transportowani do pracy na plantacjach w należącej do Brytyjczyków kolonii Natal. Durban jest miastem o najwyższej liczbie osób pochodzenia indyjskiego. Spośród 3,8 miliona mieszkańców metropolii 25% stanowią Azjaci³.

Obecność Hindusów w Afryce wiąże się z działaniami przemysłowymi Imperium Brytyjskiego. Na początku XIX wieku, w dobie rozkwitu niewolnictwa, brytyjscy koloniści sukcesywnie sprowadzali indyjskich robotników do uprawy trzciny cukrowej w ówczesnej kolonii, którą był Mauritius. Wkrótce, kiedy

² M. Ngomane, *Everyday Ubuntu. Living better together, the African Way*, London, 2019 (e-book).

³ South Africa Population (2020), strona internetowa: Worldpopulationreview.com, dostęp 31 III 2020.

Imperium sięgnęło Afryki kontynentalnej, w 1843 roku w jego granicach znalazł się zuluski Natal, leżący na południu kontynentu. Żyzność gleb na tamtym terenie oraz niewystarczająca wydolność do pracy miejscowych Zulusów stały się głównym powodem sprowadzenia robotników z Indii. Przykład Mauritiusa utwierdzał Brytyjczyków w przekonaniu, iż ten sam model sprawdzi się również w południowym krańcu Afryki.

Pierwsi kontraktowi robotnicy z subkontynentu indyjskiego przybyli do Natalu już w 1860 roku⁴. Były to grupy osób z południowych stanów Indii, reprezentujący głównie niższe kasty w społeczeństwie. Zostali sprowadzeni jako pracownicy fizyczni na plantacje trzciny cukrowej.

W drugiej połowie XIX wieku Durban był dobrze prosperującym miastem portowym. Założony w 1824 roku w północnej części Zatoki Natal na Oceanie Indyjskim, prawa miejskie otrzymał już w 1835. Pas ziemi o długości 50 km wzdłuż wybrzeża i szerokości 160 km, otrzymany od zuluskiego króla Shaki, posłużył angielskim kolonistom do założenia miasta, które swą nazwę otrzymało na cześć gubernatora Kolonii Przylądkowej Benjamina d'Urbana. Zulusi, rdzenni mieszkańcy prowincji, nazywają miasto eThekwini, co oznacza 'lagunę, zatokę'. Nazwa ta występuje do dziś w oficjalnych dokumentach i jest używana przez mieszkańców prowincji, zwłaszcza tych, którzy na co dzień nie posługują się językiem angielskim.

Swój rozwój Durban zawdzięcza powstaniu linii kolejowej, łączącej wybrzeże z oddalonym o 600 km Johannesburgiem, w którym w ówczesnym czasie panowała gorączka złota. Na odkryciu złota w Transvaalu zyskał zwłaszcza port w Durbanie oraz turystyka całego wybrzeża.

Do 1911 roku do Natalu przybyło ponad 152 000 Hindusów. Część z nich (26,85%) powróciła do Indii tuż po wygaśnięciu pięcioletnich kontraktów. Większość jednak pozostała w Afryce, osiedlając się na ziemi bądź to wynajętej od swoich pracodawców, bądź wykupionej od urzędu miasta⁵. Ze względu na trudną sytuację mieszkaniową w Durbanie i brak pomieszczeń socjalnych, urząd miejski wznosił naprędce baraki mieszkalne, w których ulokowano rodziny hinduskie. Z powodu przeludnienia te proste konstrukcje szybko zamieniły się w slumsy. Problemy lokalowe zmusiły władze miasta do znalezienia in-

⁴ T. Folga-Naidoo, *150 lat społeczności indyjskiej w Afryce Południowej*, „Zeszyty Naukowe PUNO”, 2013, seria trzecia, nr 1, s. 103–105; Indian Community, strona internetowa: Sahistory.org.za, dostęp 10 IV 2020.

⁵ Indian South Africans, strona internetowa: Sahistory.org.za, dostęp 11 IV 2020.

nego rozwiązania, dlatego podjęto kroki o ulokowaniu Hindusów w różnych częściach Durbanu.

Głównymi miejscami osiedlenia⁶ stały się w początkach XX wieku dzielnice: Riverside nad rzeką Umgeni, Prospect Hall, Duikerfontein i Sea Cow Lake, leżące na północ od centrum miasta, oraz Springfield, Sydenham, a także Mayville, Cato Manor, Clairwood, Magazine Barracks i Bluff, położone w bliskim sąsiedztwie centrum Durbanu. W 1950 roku rząd apartheidu wprowadził w życie ustawę pod nazwą „Group Area Act”, ustanawiającą sekcje mieszkalne i biznesowe na obszarach miejskich dla wyznaczonych grup rasowych społeczeństwa, tym samym zabraniając innym grupom posiadania ziemi lub prowadzenia działalności gospodarczej na tych obszarach. Ustawa ta oraz dwie inne (1954, 1955), znane jako „ustawy o ziemi”, zakończyły proces zapoczątkowany jeszcze w roku 1913 i 1936 wydaniem podobnych aktów o ziemi, w których rezultacie ponad 80% areалу Południowej Afryki zostało wzięte w posiadanie przez białą mniejszość⁷. Zgodnie z ustawą o ziemi z 1950 roku, tysiące osób, należących do poszczególnych grup rasowych: czarni Afrykanie, Hindusi i Kolorodzi, zostało usuniętych z obszarów, na których zamieszkiwali od pokoleń.

W wyniku wprowadzenia ustaw segregacyjnych społeczność hinduską w latach 60. XX wieku przesiedlono do nowo powstałej dzielnicy mieszkalnej o nazwie Chatsworth, ulokowanej w południowej części Durbanu. Dzielnica ta oddzielała centrum miasta zajmowane przez białą mniejszość od ogromnych rozmiarów dzielnicy Umlazi, stworzonej dla społeczności Afrykanów. Hinduśkie Chatsworth w swej 60-letniej historii stało się centrum indyjskiej kultury na kontynencie afrykańskim. Obecnie składa się z kilkunastu mniejszych dzielnic (Havenside, Bayview, Silvergen, Westcliff, Croftdene, Arena Park, Montford, Risecliff, Moorton, Crossmoor, Buffels Bosch, Shallcross, Burlington Heights, Kharwastan, Woodhurst), bardziej znanych pod nazwą *units*, numerowanych od 1 do 11⁸, np. Havenside – unit 1, Arena Park – unit 6, Montford – unit 7. Współcześnie Chatsworth prężnie rozwija się ekonomicznie i kulturowo, będąc zdominowanym przez ludność pochodzenia hinduskiego (60%), pomimo iż po obaleniu rządów apartheidu społeczeństwo zyskało wolność migracji i osiedlania.

⁶ Indian Community...

⁷ Apartheid, Encyclopaedia Britannica, strona internetowa: Britannica.com, dostęp 20 IV 2020.

⁸ T. B. Hansen, *Melancholia of Freedom. Social Life in an Indian Township in South Africa*, Princeton University Press, 2012, s. 34.

KULTURA INDYJSKA W DURBANIE

Rozwijająca się kultura indyjska i styl życia u progu XX stulecia wymagały takich towarów, jak przedmioty modlitewne, przyprawy, przybory kuchenne, książki religijne, ubrania itp., których zdobycie w Afryce było niemożliwe. Dlatego w ślad za robotnikami kontraktowymi na kontynent afrykański przybyli kupcy hinduscy z północnych stanów Indii. Były to osoby, które na własny koszt podróżowały na południe Afryki, przywożąc ze sobą cenne towary rodzime, na które zaczęło panować ogromne zapotrzebowanie. Obie grupy Hindusów – zarówno kontraktowi robotnicy, jak i grupa kupców, nazywana „wolnymi” – stały się załącznikiem rozwoju kultury indyjskiej w metropolii Durbanu.

Liczba ludności hinduskiej zaczęła rosnąć w naturalny sposób, a wraz z kolejnymi pokoleniami pojawili się Hindusi urodzeni w Południowej Afryce. Zaczęli stopniowo zmieniać charakter indyjskiego społeczeństwa. Dziś ponad 90% populacji identyfikuje się jako południowi Afrykanie, nie mając pojęcia o warunkach panujących w Indiach, z wyjątkiem tego, co czytają w książkach, prasie i mediach społecznościowych.

Opieka społeczna, organizacje edukacyjne, sport, rodzina i religia stanowiły kluczowy element tożsamości rasowej i etnicznej wśród Hindusów w Durbanie. Pierwsze pokolenia osiedleńców, mocno przywiązanych do swojej kultury, tuż po przybyciu do Afryki, zaczęły organizować życie religijne.

Duchowość przenika wszystkie aspekty kultury Indii. M. A. Sherring, brytyjski misjonarz, tak pisał o indyjskiej cywilizacji w 1868 roku:

Indie słynęły w świecie już dwadzieścia pięć stuleci temu. W czasach, gdy Babilon walczył z Niniwą o dominację, gdy fenicki Tyr zakładał swoje kolonie, gdy Ateny przeżywały rozkwit, zanim jeszcze Rzym stał się potęgą, zanim Grecja stawiała czoło Persji, zanim Cyrus przydał blasku perskiej monarchii, a Nabuchodonozor zdobył Jerozolimę, Indie już zbudowały swą wielkość i chwałę⁹.

Ta głęboko zakorzeniona kultura duchowa towarzyszyła pierwszym hinduskim osiedleńcom na kontynencie afrykańskim. Pomimo nędznych, kolonialnych warunków pracy Hindusi okazywali przywiązanie do tradycji i kontynuując swój kult religijny, zaczęli wznosić małe kaplice i świątynie dedykowane wybranym bóstwom. Już pod koniec XIX wieku w krajobrazie Durbanu znalazły się pierwsze indyjskie miejsca czci.

⁹ M. A. Sherring, *The Sacred City of the Hindus. An Account of Benares in Ancient and Modern Times*, London, 1868, s. 7; por. S. J. Rosen, *Nieznane piękno Indii*, tłum. Diwyanga Dasi, Warszawa – Wrocław – Czarnów, 2011, s. 8.

Istnieją cztery główne nurty południowoafrykańskiego hinduizmu: sanathanizm, Arya Samaj, neo-Wedanta i Hare Kryszna¹⁰. Sanathanizm to tradycyjna, rytualistyczna forma hinduizmu, której pierwotny charakter został przeniesiony do Południowej Afryki wraz z pierwszymi osadnikami hinduskimi. Trzy pozostałe nurty nazywane są również neohinduizmem lub hinduizmem reformowanym. Stały się popularne zwłaszcza w XX stuleciu, kiedy hinduizm przeżywał swój rozkwit kulturalny. Uczni Arya Samaj przybyli do Afryki na początku minionego stulecia, a ich nauka skupia się na jednym, wszechmogącym, bezpostaciowym bóstwie. Nurt neo-Wedanta upowszechnił się w latach 40. i 50. XX wieku, natomiast wyznawcy Hare Kryszna przybyli do Durbanu w latach 70. Mniej więcej w tym samym czasie zaczęło się również krystalizować zainteresowanie nauką Sai Baby¹¹.

W Durbanie istnieją dwa centralne ośrodki hinduizmu:

Divine Life Society of South Africa (Wspólnota Życia Boskiego w Południowej Afryce) to organizacja duchowa, założona w 1936 roku w Indiach przez guru duchowego Sri Swami Sivanandę, a następnie ustanowiona również w Afryce Południowej. Organizacja ta była kierowana przez mistrza hinduskiego Swami Sahajandę (1887–1963), który swe nauki pobierał w aśramie Sivanandy w Indiach. W latach 50. XX wieku na niezabudowanym terenie w północnej części Durbanu na powierzchni 2,5 ha powstał ośrodek Divine Life Society, dziś pełniący rolę centralnej siedziby organizacji. Głównym jej celem jest rozpowszechnianie wiedzy duchowej za pomocą literatury. Towarzystwo ma jedną z najnowocześniejszych drukarni w kraju. Urządzenia drukujące zostały zainstalowane również w siedzibie Międzynarodowego Centrum Kultury Sivananda, znajdującego się około 30 kilometrów na północ od Durbanu. Organizacja prowadzi działalność edukacyjną, społeczną, udziela pomocy medycznej, lecz przede wszystkim skupia się na wymiarze duchowym, prowadząc kilkanaście aśram na terenie prowincji Kwa Zulu Natal (m.in. w Pietermaritzburgu, Richards Bay i Stanger oraz w pięciu ośrodkach na terenie Durbanu), a także utrzymując lo-

¹⁰ *Living Faiths in South Africa*, red. M. Prozesky, J. de Gruchy, London, 1995, s. 179–180.

¹¹ Satya Sai Baba był hinduskim guru duchowym, który żył w latach 1926–2011. Uważał siebie za reinkarnację boga Ramy, Kryszny i Sziwy, który to pod trzema postaciami zstępował na ziemię. Sai Baba głosił jedność wszystkich religii, miłość wobec wszystkich stworzeń, równość, szacunek, potrzebę edukacji i medytacji. Zakładał aśramy, szkoły, uniwersytety i szpitale. Jego dzieła i nauka zostały wydane w kilkunastu tomach. Szkoły duchowe powstały m.in. w Indiach, Australii, Indonezji, Tajlandii, RPA i Zambii.

kalne oddziały rozsiane po całym mieście¹². Opierając się na zasadach duchowych swej nauki, towarzystwo wybudowało 15 obiektów wodnych na terenie Durbanu, które regularnie są nawadniane wodą ze świętej rzeki Ganges.

International Society for Krishna Consciousness (ISKCON, Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny) jest organizacją związaną z neohinduizmem, skupioną na kulcie Hare Kryszny. Kluczową rolę wśród wyznawców tego odłamu hinduizmu w Durbanie odgrywa Sri Sri Radha Radhanath Temple, zwana potocznie Świątynią Hare Kryszny lub Świątynią Zrozumienia. Wybudowana w samym centrum tętniącej azjatyckim życiem hinduskiej dzielnicy Chatsworth, w południowej części Durbanu, stała się atrakcją turystyczną i ze względu na swój kształt i wygląd została uznana za arcydzieło architektury na kontynencie afrykańskim oraz za duchową arkadię. Choć zaprojektowana i zbudowana w latach 80. XX wieku, jej konstrukcja jest połączeniem stylów tradycyjnego, współczesnego i futurystycznego, z jednoczesnym ukazaniem koncepcji łączących cechy „wschód – zachód” oraz z uwzględnieniem, w geometrycznym układzie świątyni, starożytnej formy mandali Vastu Purusha¹³, przedstawionej za pomocą kół, trójkątów, kwadratów i ośmiokątów umieszczonych w bryle budynku. Kształt świątyni posiada wielką duchową symbolikę i znaczenie filozoficzne, wzmocnione dodatkowo położeniem świątyni pośrodku wodnej fosy, otoczonej rozłożystym ogrodem, zaprojektowanym w kształcie kwiatu lotosu.

W 1975 roku hinduski guru A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, założyciel ISKCON w Indiach, podczas swej jedynej wizyty w RPA wyraził nadzieję na budowę nowej świątyni poświęconej kultowi Kryszny na ziemi afrykańskiej. Traktując poważnie życzenie swego guru, oddany zespół wiernych, w obliczu wielu wyzwań, w tym polityki apartheidu, przystąpił do budowy Świątyni Zrozumienia. Sprowadzono najlepszej jakości materiały budowlane, m.in.: płyty marmurowe z Portugalii czy drewno dębowe z Japonii. Wspólnota religijna za-

¹² Divine Life Society of South Africa, strona internetowa: Sivananda.dls.org.za, dostęp 10 IV 2020.

¹³ Mandala Vastu Purusha to diagram, metafizyczny kwadrat, ilustrujący pozycję, w jakiej mityczny potwór o imieniu Vastu Purusha był przytrzymywany przez 45 bogów, symbolizujących różne aspekty życia. W odniesieniu do filozofii hinduskiej, domy budowane wg układu mandali Vastu Purusha, współgrają ze środowiskiem naturalnym, dzięki któremu mieszkańcy danego budynku cieszą się zdrowiem, szczęściem i bogactwem, ponieważ układ pomieszczeń w domu zapewnia odpowiednią wentylację, oświetlenie oraz prywatność.

łożyła firmę budowlaną, wykorzystując własne talenty i wiedzę. Zespół przemierzył całą Afrykę Południową, aby zebrać fundusze na budowę¹⁴. O sukcesie mówiono w październiku 1985 roku, gdy drzwi Świątyni Hare Krysna zostały oficjalnie otwarte dla publiczności.

Organizacja ISKCON posiada siedem oddziałów znajdujących się we wszystkich największych miastach w kraju (Johannesburg, Kapsztad, Pretoria i Durban), prowadzi wiele projektów społecznych, tj. wykłady, seminaria, sesje muzyczne. Otacza opieką najbiedniejszych wiernych, oferując m.in. wyżywienie i zakwaterowanie. Sama świątynia, która od czasów otwarcia aż do końca ery apartheidu była miejscem budzenia wiary i nadziei dla prześladowanego na tle rasowym społeczeństwa indyjskiego, stała się symbolem nowej Południowej Afryki, symbolem Tęczowego Narodu i była chwalona przez największych państwowych dygnitarzy, m.in. Nelsona Mandelę, który jako wzór „ojca narodu” spełnił nadzieję na zmianę sytuacji ogólnopaństwowej. W dzisiejszych czasach, ze względu na wspianą styl architektoniczny, świątynia stała się atrakcją turystyczną i jest odwiedzana przez ponad dwa miliony turystów rocznie.

RELIGIA I DUCHOWOŚĆ JAKO CENTRUM ŻYCIA HINDUSÓW

Migracja za granicę nie okazywała się łatwą decyzją dla Hindusów. Dla niektórych często nie była to nawet decyzja, ponieważ wchodząc na pokład statków i odpływając w stronę *kalapani*¹⁵, nie mieli całkowitej świadomości swego przeznaczenia. Strach przed tym, co obce, i współtowarzyszące mu doznanie szczególnego poczucia straty, jakie niosła ze sobą podróż na odległy kontynent, utrata przywiązania do uświęconego krajobrazu Indii z jej bogami, boginiami, świętymi rzekami i miejscami pielgrzymek, krajobrazu dosłownie zaśmieconego symbolami świętości i obecności bogów, towarzyszyła Hindu-
som przybyłym do Natalu.

Pomimo trudnej pracy, utraty zdrowia i prymitywnych warunków życia na kolonialnych plantacjach emigranci przystąpili do budowy życia kulturalnego, religijnego i społecznego, które okazało się jednym ze sposobów przetrwania w nowym otoczeniu. Indolodzy i antropolodzy są zgodni co do tego, iż reli-

¹⁴ Sri Sri Radha Radhanath Temple, strona internetowa: Iskcondurban.net, dostęp 11 IV 2020.

¹⁵ Hind. ‘zakazane wody’; pojęcie to również odnosi się do Hindusów, którzy w wieku XVIII i XIX emigrowali drogą morską do Wielkiej Brytanii.

gia i duchowość stanowią centrum życia Hindusów, dlatego nowo przybyli do Afryki Południowej emigranci zabrali się do reprodukcji kultury, tj. wznoszenia świątyń i praktykowania tradycyjnych rytuałów oraz udziału w imprezach towarzyskich z okazji narodzin, ślubów i pogrzebów.

Hinduizm we wszystkich swoich głównych nurtach zawsze cenił praktykowanie religii w domu. Dom i dalsza rodzina, rozciągająca się na co najmniej trzy pokolenia, były istotną częścią życia religijnego Hindusów. To dzięki powiązaniom rodzinnym większość z nich poznawała praktyki i naukę religijną. Uprawianie rytuałów cyklu życia i obchodzenie niektórych festiwali, np. Diwali (Święto Świateł), mają ważne powiązania z domem. Z powodu braku formalnych przywódców religijnych podstawy hinduizmu były przekazywane najmłodszym poprzez codzienne praktyki obyczajów duchowych w domostwach.

Świątynie, które Hindusi wznosili na plantacjach cukrowniczych, stały się centrum życia społecznego. Większość wczesnych struktur tych świątyń była niezwykle prosta, wielkości około metra kwadratowego i wykonana z chrustu, strzechy, a nieco później z blachy falistej¹⁶. Pierwsze kaplice wzniesiono przy Umbilo Road (1869), Newlands (1896), Cato Manor (1882), Isipingo Rail (1870), Mount Edgcombe (1875), Somtseu Road (1880), Umgeni Road (1885) i Sea View (1910).

Teologia hinduska składa się z elementów filozofii drawidyjskiej¹⁷ oraz idei filozoficznych pochodzących od najeźdźców aryjskich, przybyłych na subkontynent indyjski z Himalajów. To podwójne pochodzenie zaowocowało dwoma odmiennymi stylami w budowie świątyń, które wraz z napływem Hindusów do Natalu zostały przeniesione na ziemię afrykańską i dziś w panoramie Durbanu obserwujemy świątynie wybudowane w stylu indyjskim północnym i południowym. Natomiast różnorodność tradycji hinduistycznych i tolerancja wobec wierzeń i praktyk znalazła swe odzwierciedlenie w sposobie dekorowania wnętrza tychże świątyń.

¹⁶ V. Lal, G. Vahed, *Hinduism in South Africa. Caste, Ethnicity, and Invented Traditions, 1860–Present*, „Journal of Sociology and Social Anthropology”, Delhi, 2013, vol. 4, issue 1–2, s. 4.

¹⁷ Drawidowie/Drawidzi – grupa etniczna zamieszkująca centralną, wschodnią i południową część Indii. Do grupy tej należą 24 ludy indyjskie, m.in. Tamilowie, Telugowie, Malajalowie i Kannadowie, które zasiedliły ziemię subkontynentu indyjskiego jeszcze przed przybyciem tam ludów aryjskich. Hipotezy wskazują na to, iż Drawidowie zbudowali cywilizację doliny Indusu, istniejącą w okresie 3300–1300 r. p.n.e.

Północny styl indyjski ukształtował się pod wpływem buddyjskiej potrzeby chodzenia dookoła obwodu świątyni podczas medytacji. Styl ten charakteryzuje centralny obiekt, np. wieża, wokół której umieszcza się trotuar. Najbardziej charakterystycznymi szczegółami świątyni w stylu północno indyjskim są: 1. trotuar/chodnik otaczający świątynię, 2. cela/kaplica, w której znajdują się statuy i wizerunki bóstw, oddzielona metalową bramką, 3. *kalasa*, czyli najwyższy punkt/zwieńczenie świątyni¹⁸. Najlepszym przykładem są tu świątynie Shree Gopalal w Verulam, na północy Durbanu i Shree Thakurdwala przy Somtseu Road.

Południowy styl indyjski zawiera poziomy układ reprezentujący równinę wodną Gangesu, z podwyższonym kwadratowym sanktuarium, symbolizującym Himalaje, w którego środku jest umieszczona imitacja jaskini zawierająca posągi bóstw. Charakterystycznymi szczegółami świątyń w stylu południowym są m.in.: 1. flagi modlitewne na zewnątrz budynku, 2. słup, tzw. *kodi*, spełniający rolę masztu, na którym wieszają się flagi symbolizujące bóstwo, któremu poświęcona jest dana świątynia, 3. zadaszona weranda przy wejściu głównym, 4. *mandapa*, tj. oddzielne pomieszczenie przeznaczone dla odwiedzających, 5. *antarala* – przedsionek, 6. cela/kaplica, 7. *kalasa*, tj. zwieńczenie świątyni¹⁹. Jednym z najlepszych przykładów tego stylu sakralnego jest świątynia Emperumal w dzielnicy Canelands, w północnym Durbanie oraz świątynia Umbilo Shree Ambalavanar Alayam w dzielnicy Cato Manor.

Świątynie były olbrzymim źródłem pocieszenia dla wielu wyznawców hinduizmu, to w murach tych budowli organizowano wspólne modlitwy, obchodzono ceremonie narodzin, małżeństwa i śmierci oraz celebrowano święta. Miejsca te okazywały się inkubatorami społecznymi, istniejącymi we wrogim środowisku, jakie panowało w dobie niewolnictwa kolonialnego.

Jednym z legendarnych budowniczych wczesnych świątyń w Natalu był Kistappa Reddy (1863–1941), który jako kontraktowy robotnik przybył do Natalu w 1898 roku. Swą pierwszą świątynię, dedykowaną bogu Ganeshy, Reddy wzniósł w Mount Edgecombe, leżącym w północnej części Durbanu. Do 1937 roku Reddy zbudował jeszcze wiele obiektów sakralnych w Natalu, w tym Umbilo Siva (1930), Newlands Narainsamy Vishnu (1906) i wspomnianą wyżej Canelands Emperumal (1937)²⁰. Świątynie stały się ostoją i nadzieją dla gorli-

¹⁸ Hindu Temples, The KwaZulu-Natal Institute for Architecture, strona internetowa: Kznia.org.za, dostęp 27 IV 2020.

¹⁹ Tamże.

²⁰ V. Lal, G. Vahed, *Hinduism in South Africa...*, s. 4.

wych wyznawców hinduizmu oraz dawały możliwość celebrowania różnorodnych festiwali natury religijnej.

Festiwale religijne to czas czczenia świętości bóstwa, tworzenia specjalnej atmosfery w celu odwrócenia umysłu od światowych trosk oraz radosnego skupienia się na sprawach duchowych. Zadaniem festiwali jest przekazanie ludziom duchowych impulsów i inspiracji, które będą pomocne w wykonywaniu codziennych obowiązków, a także wykształcą zdrowe poczucie przynależności, w sposób pokojowy łącząc jednostki, rodziny i społeczności. Główne praktyki stosowane podczas festiwali to m.in. post i uczta, dystrybucja żywności, składki na cele charytatywne, odwiedzanie zarówno krewnych, jak i świątyń, dekorowanie domów, ulic i miejsc kultu kwiatami, owocami i liśćmi bananów. Najważniejszą cechą wszelkich festiwali religijnych jest jednak gloryfikacja boga.

W każdym niemalże miesiącu w Durbanie obchodzi się święta związane z tradycją hinduską. Diwali, czyli Festiwal Świąteł jest najbardziej powszechnym i znanym prawie we wszystkich zakątkach ziemskiego globu. Celebracja tego święta przypada na półkuli południowej w miesiącach wiosennych (październik, listopad). Uczestnictwo w tym wydarzeniu trwającym aż pięć dni jest okazją do poznania bogatej kultury indyjskiej na południu Afryki²¹. Podczas Diwali wierni oświetlają wnętrza i zewnątrz swoich domów lampami oliwnymi, tzw. *diya*, oddając cześć Lakszmi, bogini dobrobytu i bogactwa.

Thaipusam Kavadi to święto obchodzone przez społeczność Tamilów podczas pełni księżyca w tamilskim miesiącu *thai*, który wypada w styczniu lub w lutym wg kalendarza gregoriańskiego. Ten szalony festiwal organizuje się ku czci Lorda Murugana, hinduskiego boga wojny i syna najwyższego boga Śiwy. Śpiewy i odgłos bębnów wypełniają powietrze, a tysiące wiernych tworzą hałaśliwe procesje, maszerując od świątyń ku miejscom kultu. Najodważniejsi przekłuwają sobie ciała i okaleczają skórę, aby okazać swoje oddanie bogom.

Draupadi lub Firewalking Festival to ceremonia przechodzenia po ogniu w zamian za błogosławieństwo bogini Draupadi. Święto to ma swoje korzenie w prowincji Tamil Nadu w południowej części subkontynentu indyjskiego, skąd przybyła największa liczba robotników kontraktowych do Afryki²².

²¹ A. Desai, The long struggle for the very first Diwali, strona internetowa: 1860heritagecentre.com, dostęp 22 IV 2020.

²² A. Diesel, The Tradition of Hindu Firewalking in Natal, strona internetowa: Natalia.org.za, dostęp 20 IV 2020.

Hinduskie festiwale i rytuały są widocznymi wyznacznikami tożsamości rasowej i etnicznej, wzmacniają więzi pomiędzy jednostkami a społecznością, w której żyją.

Hinduizm w życiu południowoafrykańskiej populacji odgrywa znaczącą rolę, nadając diasporze jej tożsamego charakteru. I chociaż niektórzy ulegli wpływom zachodniej cywilizacji, która w szybkim tempie wdziera się na kontynent afrykański, przytłaczając rodzime kultury, grupa etniczna pochodzenia indyjskiego zachowała swą przynależność, kultywując tradycje zapoczątkowane przez swych przodków ponad półtora wieku wcześniej.

*Oboje dorastaliśmy w Chatsworth. Robiliśmy wszystko to, co robią ludzie – w niektóre dni post, czasem pudze w dużym domu mojego wuja, festiwale, na które przychodziły rodziny i było dużo jedzenia, wesela z jeszcze większą ilością jedzenia (i alkoholem), od czasu do czasu wycieczki do świątyni przy Umgeni Road... Nikt nigdy nie wyjaśnił nam, po co to zrobiliśmy. Uznałam to za dziwne, kiedy zaczęłam o tym myśleć. Kiedy się pobraliśmy, oboje myśleliśmy, że powinniśmy znaleźć jakieś dobre miejsce, do którego moglibyśmy pójść... Wiesz, jesteśmy Hindusami i religia jest ważna dla naszej kultury; nie możemy po prostu pozwolić sobie nie mieć niczego, jak niektórzy z moich białych kolegów. Jak wychowujesz dziecko, jeśli nie masz religii?*²³

Ta krótka wypowiedź charakteryzuje postawę najmłodszych pokoleń wobec silnego przywiązania do tradycji, jaka jest podtrzymywana od dziesięcioleci. 160-letnia odyseja indyjska na afrykańskiej ziemi, choć naznaczona wieloma trudnościami, toczy się w wielokulturowej metropolii, jaką jest Durban. Hindusi wywierają wpływ na życie miasta, zapisując się trwale w jego historii, tworząc nowe elementy kultury.

Symbolem tej kultury jest bez wątpienia dzielnica Chatsworth, nad którą góruje Świątynia Zrozumienia. Centrum kultury duchowej, w którego miejscach kultu, niekiedy prywatnych, przydomowych, rozsianych pomiędzy obszarami mieszkalnymi dzielnicy można odnaleźć spokój, duchowe spełnienie, gdzie można praktykować jogę, poddać się medytacji lub zaczerpnąć z mądrości hinduizmu, który jest pełen pragnienia sprawiedliwości i wewnętrznej siły.

Długoletnia obecność kultury hinduskiej na południu Afryki daje świadectwo przetrwania i odporności wobec przeciwności, inspirując jednocześnie do kultywowania rodzimych tradycji. Uczy nas, że dobro zwycięża zło nie dlatego, że jest zapisane w świętych księgach, ale dlatego, że się o nie walczy.

²³ T. B. Hansen, *Melancholia of Freedom...*, s. 228.

BIBLIOGRAFIA

OPRACOWANIA

- Folga-Naidoo T., *150 lat społeczności indyjskiej w Afryce Południowej*, „Zeszyty Naukowe PUNO”, 2013, seria trzecia, nr 1.
- Hansen T. B., *Melancholia of Freedom. Social Life in an Indian Township in South Africa*, Princeton University Press, 2012.
- Lal V., Vahed G., *Hinduism in South Africa. Caste, Ethnicity, and Invented Traditions, 1860–Present*, „Journal of Sociology and Social Anthropology”, Delhi, 2013, vol. 4, issue 1–2.
- Living Faiths in South Africa*, red. M. Prozesky, J. de Gruchy, London, 1995.
- Ngomane M., *Everyday Ubuntu. Living better together, the African Way*, London, 2019 (e-book).
- Rosen S. J., *Nieznane piękno Indii*, tłum. Divyanga Dasi, Warszawa – Wrocław – Czarnów, 2011.
- Sherring M. A., *The Sacred City of the Hindus. An Account of Benares in Ancient and Modern Times*, London, 1868.

NETOGRAFIA

- Apartheid, Encyclopaedia Britannica, strona internetowa: Britannica.com, dostęp 20 IV 2020.
- Bbc.co.uk, dostęp 10 IV 2020.
- Desai A., The long struggle for the very first Diwali, strona internetowa: 1860heritagecentre.com, dostęp 22 IV 2020.
- Diesel A., The Tradition of Hindu Firewalking in Natal, strona internetowa: Natalia.org.za, dostęp 20 IV 2020.
- Divine Life Society of South Africa, strona internetowa: Sivananda.dls.org.za, dostęp 10 IV 2020.
- Hindu Temples, The KwaZulu-Natal Institute for Architecture, strona internetowa: Kznia.org.za, dostęp 27 IV 2020.
- Indian Community, strona internetowa: Sahistory.org.za, dostęp 10 IV 2020.
- Indian South Africans, strona internetowa: Sahistory.org.za, dostęp 11 IV 2020.
- South Africa Population (2020), strona internetowa: Worldpopulationreview.com, dostęp 31 III 2020.
- Sri Sri Radha Radhanath Temple, strona internetowa: Iskcondurban.net, dostęp 11 IV 2020.

TERESA FOLGA-NAIDOO

TERESA FOLGA-NAIDOO

HINDU SPIRITUAL CULTURE OF DURBAN

SUMMARY

The purpose of this article is to present, by analysing available data, the significant role of Hinduism that has been developing in the city of Durban for 160 years, making this South African metropolis the centre of Indian culture. The existence of the Indian diaspora in South Africa, labelled by a strong incorporation to Hindu tradition, creates a solid foundation for the development of multicultural enclaves. Due to the course of history, the Indian influx makes Durban a thriving centre of Hinduism on a global scale.

Keywords: Hinduism, culture, religion, diaspora, multiculturalism, indentured workers, apartheid